

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 9 juni 2021

Mål nr

Ö 2283-20

PARTER

Klagande

AK

Ombud och biträde enligt rättshjälpslagen: Advokat LA

SAKEN

Avvisande av talan

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Nedre Norrlands beslut 2020-03-27 i mål Ö 1165-19

Dok.Id 203927

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax -	08:45–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstادمstolen.se	

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

Högsta domstolen fastställer ersättning enligt rättshjälpslagen åt LA till 7 730 kr. Av beloppet avser 4 988 kr arbete, 1 196 kr utlägg och 1 546 kr mervärdesskatt.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

AK har yrkat att Högsta domstolen ska pröva hans talan om äktenskaps-skillnad samt hans yrkanden om vårdnad och boende.

SKÄL

Bakgrund

1. AK ansökte om att tingsrätten skulle döma till äktenskapsskillnad mellan honom och SK. Han yrkade även att han skulle tillerkännas ensam vårdnad om barnen M och B samt att barnen skulle bo växelvis hos parterna.
2. Tingsrätten förelade AK att ge in personbevis eller annan utredning som visade att parterna var gifta och att de var föräldrar till barnen. AK gav in ett beslut från Migrationsverket där det framgår att han till verket har uppgett att han och SK är gifta och har två gemensamma barn. Tingsrätten fann att AK inte hade visat att han och SK har ett civilrättsligt giltigt äktenskap och avvisade talan i dess helhet.
3. I hovrätten uppgav AK att han inte kan nå SK och inte vet var hon och barnen befinner sig. Han gav in ett registerutdrag från Skatteverket avseende sonen Bs födelse. I utdraget står antecknat att AK och SK är gifta och att de är föräldrar till B. Hovrätten har bedömt att utdraget – som bygger på föräldrarnas uppgifter – inte utgör tillräckligt underlag för att det ska anses

visat att AK och SK är gifta, och att AK inte har visat att han har talerätt i målet. Hovrätten har därför fastställt tingsrättens beslut.

Frågorna i målet

4. Frågorna i målet är vilka krav på utredningen som gäller i fråga om talerätten i mål om äktenskapsskillnad och vilken utredningsskyldighet domstolen har.

Allmänt om talerätt

5. Med talerätt avses behörigheten att vara part i en rättegång rörande den ifrågavarande saken. I den mån talerätt krävs utgör den en tvingande processförutsättning. Om en part saknar nödvändig talerätt, utgör detta alltså ett hinder mot att ta upp målet till prövning och ska föranleda att talan avvisas. (Se ”Den oklara identiteten” NJA 2017 s. 430 p. 10, med där gjorda hänvisningar.)

Talerätt i mål om äktenskapsskillnad m.m.

6. Av bestämmelserna i 5 kap. äktenskapsbalken framgår att talerätt i mål om äktenskapsskillnad endast tillkommer makarna. Av 6 kap. föräldrabalken följer att talerätten i frågor om vårdnad och barns boende som huvudregel tillkommer barnets föräldrar. Frågor om vårdnad m.m. om barn kan prövas i ett mål om äktenskapsskillnad (se bl.a. 14 kap. 5 § äktenskapsbalken). I ett sådant fall kan frågorna väckas av den som är part i målet, dvs. någon av makarna (se ”Den oklara identiteten” p. 16).

Rättens utredningsskyldighet i fråga om talerätt

7. Rätten ska självant beakta hinder mot rättegången, om inte annat är föreskrivet (se 34 kap. 1 § rättegångsbalken). Vidare har rätten en skyldighet att självant verka för att utredningen kompletteras när det krävs. Hur långt utredningsskyldigheten sträcker sig beror på vilken typ av mål det är fråga om,

vilket slag av rättegångshinder som aktualiseras och syftet med inskrän-
ningen i parternas frihet att disponera över frågan. Det finns inte något hinder
mot att domstolen i första hand låter en part ansvara för utredningen genom att
förelägga denne att komma in med utredning i frågan om talerätt. Domstolen
har dock det slutliga ansvaret för att frågan blir tillbörligt utredd. (Se ”Den
oklara identiteten” p. 11 och 12.)

8. Till detta kommer att rätten har en skyldighet att verka för att de frågor
som aktualiseras i målet blir så klarlagda som är möjligt och att ofullständig-
heter i parternas framställning blir avhjälpna (jfr 42 kap. 8 § rättegångsbalken).

9. I mål om vårdnad om barn, barns boende och umgänge med barn har
rätten enligt 6 kap. 19 § första stycket föräldrabalken ett ansvar för att se till
att frågorna blir tillbörligt utredda, dvs. så utredda som rimligen kan krävas.
Bestämmelsen är tillämplig även i frågor om talerätt. Utredningsskyldigheten
får anses vara långtgående och gäller oavsett i vilken ordning saken kommer
under domstolens prövning. (Jfr ”Den oklara identiteten” p. 15 och Gösta
Walin m.fl., Föräldrabalken, 10 juli 2020, Juno, kommentaren till 6 kap. 19 §.)

10. Rättens utredningsskyldighet i frågan om talerätt avseende äktenskaps-
skillnad avser framför allt frågan om käranden och svaranden är gifta med
varandra. Visserligen kan det sägas att det ofta saknas anledning att ifrågasätta
att käranden är gift med svaranden om han eller hon för en talan om äkten-
skapsskillnad. Trots detta är det viktigt att frågan om det föreligger ett giltigt
äktenskap utreds. En dom på äktenskapsskillnad medför rättsverkningar för
båda parter och den ska kunna erkännas i andra länder. Utredningsskyldig-
heten bör dock inte vara fullt lika långtgående som i fråga om talerätten
avseende frågor som rör barn.

Kravet på utredningen i mål om äktenskapsskillnad

11. I mål om äktenskapsskillnad utgör folkbokföringsuppgifter en viktig del av underlaget vid rättens prövning av frågan om talerätt. När omständigheterna ger anledning till tvivel om uppgifternas riktighet måste domstolen dock själv ta ställning till om uppgifterna är riktiga. (Se ”Den oklara identiteten” p. 17–19.)

12. I de fall där parterna inte förekommer i folkbokföringsregistret har domstolen en skyldighet att ta ställning till om de uppgifter som lämnats i målet och som har betydelse för talerätten är riktiga.

13. I båda situationerna gäller alltså att domstolen har en viss utrednings- skyldighet, liksom en skyldighet att se till att målet blir så klarlagt som möjligt.

14. Vid en talerättsprövning i ett indispositivt tvistemål är utgångspunkten att det måste finnas utredning som utvisar att käranden har talerätt. Det finns inte anledning att anlägga något annat synsätt i fråga om talerätten i äktenskapsmål (jfr. p. 10). I ett mål om äktenskapsskillnad ska det alltså vara utrett att ett civilrättsligt giltigt äktenskap föreligger.

15. Det går inte att mer generellt ange vad som bör krävas för att utredningskravet ska anses uppfyllt. I de fall en uppgift om äktenskap i folkbokföringen inte kan läggas till grund för domstolens bedömning eller sådan uppgift saknas måste det dock normalt finnas dokumentation som stöder uppgiften att käranden är gift med svaranden. Om parterna lämnar samstämmiga och trovärdiga uppgifter om att ett äktenskap föreligger, eller om det förebringas annan tillförlitlig utredning bör det också kunna godtas.

Bedömningen i detta fall

16. För att AK ska ha talerätt i målet måste det finnas utredning som med tillräcklig grad av säkerhet utvisar att han och SK är gifta med varandra. Av utredningen framgår att ingen av dem förekommer i folkbokföringsregistret. AK har inte kunnat presentera någon handling om äktenskap med SK och inte heller någon annan utredning som ger tillräckligt stöd för att det föreligger ett civilrättsligt giltigt äktenskap.

17. Med hänsyn till det som framkommit i målet – särskilt att AK inte känner till var SK befinner sig – fanns det inte några rimliga utredningsåtgärder som domstolen kunde vidta för att bringa klarhet i frågan om det finns ett giltigt äktenskap som kan upplösas.

18. Vid denna bedömning har det varit riktigt att avvisa AKs talan om äktenskapsskillnad. Någon möjlighet att få yrkandena om vårdnad och boende prövade inom ramen för äktenskapsmålet har då inte heller funnits.

19. AKs överklagande ska alltså avslås.

I avgörandet har deltagit justitieråden Kerstin Calissendorff, Agneta Bäcklund, Sten Andersson, Stefan Reimer och Cecilia Renfors (referent)
Föredragande har varit justitiesekreteraren Sofie Westlin